

KONRÁD BENEŠ – PROFESOR VYSOKÉ ŠKOLY BÁŇSKÉ

K. Beneš byl významným odborníkem v oborech petrografie uhlí a geologie uhelných ložisek v rámci republiky a jedním ze zakladatelů oboru srovnávací geologie planet ve světovém měřítku. V letech 1951-1952 stál jako první děkan v čele Hornické fakulty (dále jen HF), v letech 1956-1959 zastával funkci děkana Geologické fakulty (dále jen GF) a v letech 1959-1960 byl prvním děkanem Hornicko-geologické fakulty (dále jen HGF) VŠB v Ostravě, na které působil v letech 1948-1980. V době normalizace patřil mezi pedagogy, kteří byli postiženi nejhůře. Na HGF sice pracoval do odchodu do důchodu v roce 1980, byl však postupně ve své činnosti zásadním způsobem omezován.

K předkládané studii byly využity archivní fondy Archivu VŠB-TUO: osobní a kádrové spisy, materiály profesorského řízení K. Beneše, fondy HF, GF a HGF a to zejména z oblasti vědy a výzkumu, jednání vědeckých rad (dále jen VR) a kolegií děkana, fondy rektorátu zvláště pak VR a kolegií rektora. Závažným problémem uvedené dokumentace je značná mezerovitost až torzovitost materiálu. Pohovorové záznamy z politických a stranických prověrek v roce 1970, které by objasňovaly okolnosti jeho vyloučení z KSČ, se nezachovaly vůbec. Cenné materiály se nacházejí v pozůstalosti K. Beneše, kterou v roce 1999 předala do Geologického pavilónu prof. F. Pošepného jeho dcera Kristina Beneš-Crowell v neutříděné podobě. Pozůstalost obsahuje cenné rukopisy, překlady odborné literatury, archiv novinových výstřižků, fotodokumentaci a korespondenci především z oboru srovnávací geologie planet. Tyto materiály jsou nyní součástí vytvářeného osobního fondu K. Beneše v Archivu VŠB-TU Ostrava.

K. Beneš (2. 11. 1920-18. 6. 1999) se narodil v Místku. Po absolvování zdejšího reálného gymnázia v roce 1939 studoval Lékařskou fakultu UK v Praze do uzavření českých vysokých škol v listopadu 1939.

Až do roku 1942 pracoval v dělnických profesích na území Protektorátu Čechy a Morava, poté byl totálně nasazen do Německa. Nejdříve byl zaměstnán jako pomocný laborant v chemické laboratoři v Clausthale. V roce 1943 byl přípisem německých úřadů vyzván, aby při práci studoval zdejší vysokou školu Bergakademii. Jeho studium trvalo pouhý semestr, žádné zkoušky nevykonal. Ve svém životopise uváděl, že vůči nacistickému Německu projevoval absolutní pasivitu, což vyvolalo represe ze strany německých úřadů. V roce 1944 se rozhodl opustit Německo a ve Vídni se ucházel o místo u stavební firmy K. Prohasky, která prováděla nábor pracovníků pro oblast severní Itálie. K. Beneš pracoval na stavbě silnice jihovýchodně od Trenta. Jeho jazykové nadání mu umožnilo rychle zvládnout italštinu a postupně navázal kontakt s italským pozemním hnutím. Začátkem roku 1945 se stal členem partyzánské brigády Rudý plamen a zúčastnil se odbojových akcí v Tridentských Alpách. Po ukončení války v Itálii byl v Concu demobilizován.

V letech 1945-1948 absolvoval obor geologie na Přírodovědecké fakultě UK, jeho učiteli byli prof. RNDr. R. Kettner, prof. RNDr. J. Augusta a prof. RNDr. O. Kodým. Již během svých vysokoškolských studií se věnoval geologii uhelných ložisek jako asistent uhelného oddělení Ústředního ústavu geologický (dále ÚÚG) pod vedením RNDr. L. Čepka. Na Přírodovědecké fakultě UK obhájil 19. 3. 1948 disertaci na téma „Geologie střední části falknovské hnědouhelné oblasti“ a stal se doktorem přírodních věd – RNDr.

Z zápisů jednání profesorského sboru VŠB lze doložit, že již 7. 8. 1947 podal K. Beneš žádost o místo smluvního výpomocného asistenta, která byla projednávána 17. 10. 1947. I když se jednalo o nesystemizované místo, plně tuto žádost podpořil přednosta geologického ústavu VŠB prof. Dr. mont. Ing. B. Stočes. Zdůraznil jednoznačně, že pro další odborný růst ústavu je nutné asistenty-studenty nahradit těmi, kteří by práci na VŠB vykonávali v dlouhodobějším časovém horizontu.

Záhy po svém nástupu na VŠB 1. 1. 1948 zažil K. Beneš zásadní personální čistky pedagogů a studentů a to na základě politických rozhodnutí akčního výboru Národní fronty. Zákon o vysokých školách z 18. 5. 1950 a vydání Studijních a zkušebních předpisů v září 1950 zásadně změnily charakter řízení VŠB a způsob studia. Zrušily se tradiční akademické svobody, vysoké školy byly řízeny prostřednictvím stranických sekretariátů KSČ.

Od 1. 9. 1951 vznikly na VŠB fakulty a K. Beneš, tehdy ještě odborný asistent, se stal prvním děkanem HF. Tuto funkci vykonával krátce, v dopise zaslaném ministerstvu školství, věd a umění dne 13. 2. 1952 žádal, aby byl zproštěn funkce k 1. 3. 1952, což zdůvodňoval zdravotním stavem. Po jmenování RNDr. J. Šufa řádným profesorem 1. 10. 1949 se stal K. Beneš výpomocným asistentem, od roku 1950 systemizovaným asistentem a od roku 1951 odborným asistentem Katedry geologie, paleontologie a nauky o ložiskách. Počátkem roku 1955 přešel na Katedru mineralogie, petrografie a geochemie, kde působil od 1.3.1955 jako vedoucí kabinetu ložisek. Ke jmenování státním docentem pro obor geologie uhelných ložisek a petrografie uhlí došlo 1. 5. 1952.

V období od 1. 6. 1955 do 30.9.1959 stál jako děkan v čele GF. V rámci změn organizační struktury VŠB na základě rozhodnutí ÚV KSČ a ministerstva školství a kultury byl pověřen vykonáváním funkce děkana nově vzniklé HGF s účinností od 1. 10. 1959. Opětně sám žádal o zproštění této funkce k 31. 7. 1960. Přirozeně se nabízí, že zdravotní důvody v případě jeho žádosti o ukončení děkanských funkcí byly zástupnými.

Jako děkan GF se zúčastnil konkurzního řízení na místo profesora petrografie. Materiály z profesorského řízení se zachovaly zčásti. Konkurzní vyhláška byla se zveřejnila 10. 6. 1955 ve Věstníku ministerstva školství. Ve stanovené lhůtě se doc. RNDr. K. Beneš přihlásil jako jediný uchazeč. Z uvedeného vyplývá nedostatek specialistů v oboru uhelné petrografie a doslova průkopnická úloha K. Beneše v daném oboru na VŠB. Rektor VŠB prof. Ing. B. Kaňkovský jmenoval komisi ve složení doc. Ing. V. Vondrášek – předseda, prof. RNDr. J. Kokta, doc. RNDr. B. Růžička, doc. RNDr. A. Waleczek – členové. Byl posuzován odborný profil uchazeče a to na základě vyžádaných odborných posudků RNDr. Ing. L. Čepka, náměstka předsedy vládního výboru pro geologii, prof. Ing. A. Koziny, děkana HF, prof. RNDr. J. Augusty z Geograficko-geologické fakulty UK Praha, doc. RNDr. B. Růžičky z GF VŠB a Ing. F. Kesslera z Ústavu pro výzkum a využití paliv (ÚVVP Praha). Na základě přípisu ministerstva školství a kultury byl seznam rozšířen o prof. RNDr. R. Kettnera. Zdůrazňovalo se, že K. Beneš byl první, který zpracoval po stránce petrografické uhlí handlovské, sokolovské a kladensko-rakovnické pánve a zavedl jednotnou systematiku a klasifikaci uhelných slojí. Pozitivně se hodnotil jeho současný výzkum petrografie a kvality uhlí v OKR. Ke jmenování profesorem se vyjádřili i další odborníci. Doc. RNDr. J. Petránek (budoucí prof. RNDr. J. Petránek, DrSc.) z ÚÚG v závěru svého posudku výslovně uvedl: „Jmenování doc. Dr. K. Beneše profesorem by toto úsilí bylo ještě podpořeno a geologická fakulta VŠB by se nesporně stala nejvýznamnějším střediskem uhelné-petrografického bádání na čsl. vysokých školách.“

Seznam odborných publikací K. Beneše dokládá výsledky jeho výzkumných prací publikovaných ve Věstníku Státního ústavu geologického a Přírodovědeckém Sborníku

ostravského kraje. K. Beneš byl členem petrografické sekce ČSAV, Slezského studijního ústavu v Opavě a Vědecko-technické rady OKD. V zahraničí publikoval v NDR a Polsku. V závěrečném řízení se komise 1. 7. 1955 usnesla, aby vzhledem ke svým odborným, vědeckým a pedagogickým kvalitám byl K. Beneš jmenován profesorem. Nepožadovalo se přednesení zvláštní přednášky před komisí, neboť jeho pedagogická a vědecká činnost byla na VŠB všeobecně známa a ceněna. Profesorem v oboru petrografie byl K. Beneš jmenován prezidentem republiky 10. 12. 1957 s účinností od 1. 1. 1958. Vedoucím nově vzniklé Katedry ložisek užitečných nerostů se stal 31. 12. 1955. Danou katedru personálně vybudoval, zabezpečil přístrojovou technikou a dvacet pět let úspěšně řídil.

K. Beneš se nejdříve profiloval v oblasti uhelné petrografie na VŠB, vytvořil předpoklady pro výuku uhelné petrografie jako na první vysoké škole v rámci republiky. Vybudoval uhelné sbírky, zřídil a do provozu uvedl první uhelně-petrografickou laboratoř, ve které se prováděly instruktáže. Ze strany průmyslových podniků a výzkumných ústavů byl o zapracování zaměstnanců do oboru uhelné petrografie značný zájem. Těžiště jeho práce spočívalo v OKR, kde se zabýval otázkami petrografie uhelných slojí a jejich kvality. Zjišťoval kvalitativní závislosti ve vztahu ke stratigrafii a tektonice revíru. Dílčí výsledky státního výzkumného úkolu „Uhelně petrografický výzkum a výzkum slojí OKR“ publikoval ve Sborníku Ústředního ústavu geologického a časopise Uhlí.

Ze zpráv o vědecko-publikační činnosti GF zasílaných ministerstvu školství je zřejmá úzká spolupráce s jeho bývalým žákem Ing. M. Dopitou. Ve spoluautorství realizovali kvantitativní petrografické rozboru uhlí pro Spojené ocelárny Kladno, Koksovnu NHKG, ÚVVP a Ústav pro výzkum hnědého uhlí. V roce 1954 zveřejnili návrh makropetrografické klasifikace černého uhlí a jednotné dokumentace uhelných slojí, jenž byl zaveden do důlně geologické praxe. Výsledky jejich společné práce vysoce hodnotil J. Petránek z ÚÚG.

V roce 1955 vypracoval K. Beneš návrh na jednotnou systematiku pro důlně-geologickou pasportizaci slojí a navrhl novou metodiku, která účinně pomáhala důlnímu průzkumu při identifikačních pracích. Řešil dílčí etapu výzkumného úkolu „Geologicko-petrografický výzkum slojí sedlového pásma OKR“ v rámci rozsáhlého výzkumného projektu druhé poloviny padesátých let „Systematický geologický, petrografický a geochemický průzkum OKR pro účely těžby a výpočtu zásob uhlí“, jehož koordinátory byly ÚÚG a Uhlenný průzkum OKR. Problematice petrografie uhlí se věnoval ve svých přednáškách, vychoval řadu kvalitních odborníků a školil aspiranty v oboru geologie a petrografie uhlí. Činnost K. Beneše lze právem označit za založení a rozvíjení ostravské uhelně-petrografické školy.

Byl spoluautorem první vysokoškolské učebnice v daném oboru. (K. Beneš – J. Svoboda: „Petrografie uhlí“, ČSAV, Praha 1955). Jeho monografie „Hornoslezská pánev z hlediska petrografie a kvality uhlí se zvláštním zřetelem k OKD“ (Krajské nakladatelství Ostrava 1958) byla v praxi široce využívána. V edičním středisku VŠB vycházela řada učebních textů zaměřených k výuce petrografie uhlí a geologie uhelných ložisek.

K. Beneš se otázkami československé uhelné petrografie zabýval v širším kontextu. Svědčí o tom závěry ze studijní cesty v SSSR z listopadu 1957 zveřejněné ve zprávě nazvané „Směry uhelné petrografie a výzkum uhelných ložisek v SSSR a v našich zemích“. Cenil si, že se v SSSR od poloviny padesátých let rozšířila síť uhelně petrografických laboratoří, pracovišť Akademie věd SSSR a jejich systematický přístup v propojení uhelné petrografie s geologií uhelných ložisek, chemií uhlí a úpravnictvím. Ve srovnání s tímto stavem spatřoval hlavní problém v ČSR v nekoordinovanosti výzkumu ČSAV. Považoval za nezbytné založení oddělení uhelné petrografie v rámci hornické sekce ČSAV.

Daná doba na straně jedné sice umožňovala rozsáhlý rozvoj hornických a geologických oborů, ovšem na straně druhé vymezeného v rámci direktiv daných stranickými orgány KSČ. Archivní materiály dokládají v četných případech, že se VŠB musela řídit předkládanými stranickými směrnicemi a upravovat je na konkrétní podmínky. Např. usnesení vlády „O opatřeních ke zlepšení práce na úseku geologie“ ze dne 22. 12. 1958 bylo rozhodujícím kritériem při sestavování perspektivního plánu vědecko-výzkumné činnosti GF, později HGF až do roku 1970. Úloha geologických věd se mimo jiné charakterizovala takto: „Vedle mnohostranného a stále rostoucího hospodářského a technického významu geologických věd nelze však přehlížet ani jejich dosah politický. Rozvoj a úspěšné výsledky geologické práce přispívají k upevnění naší socialistické soustavy a prokazují její přednosti před soustavou kapitalistickou.“

V tomtéž období byla na VŠB zahájena přestavba studia. Od studijního roku 1959/1960 došlo k podstatnému zkrácení teoretické přípravy studentů. V dokumentu „Smysl a cíle nového pojetí výchovy na VŠB“ z 10.11.1958 se výslovně uvádělo: „Zapojiti posluchače do aktivního procesu výroby, poskytnout jim reálnou možnost oprostit se od eventuálních zbytků buržoazní ideologie a rozšířit u nich působení komunistických idejí.“

V osobním spise K. Beneše se nacházejí posudky význačných odborníků. Dle jejich názorů byl považován za jednoho z nejlepších specialistů oboru petrografie uhlí a geologie důlních ložisek v celostátním měřítku. Zároveň se však v osobních posudcích kádrového materiálu objevily formulace o americkém chování a politické vlažnosti K. Beneše, jakožto vlivu náboženské výchovy v rodině. Je pravděpodobné, že tyto názory mohly představovat potencionální nebezpečí a politickou zátěž pro budoucnost.

Vědecko-výzkumná činnost pedagogů se posuzovala také na VR fakult. VR HGF z 28. 6. 1961 hodnotila K. Beneše jako řešitele úkolu „Petrografický, technologický a geologický výzkum slojí OKD“. Závěrečná zpráva byla přijata kladně a vyzvedávalo se, že provedení profilace a vztahů vzorků z mnoha slojí, z různých vrstev a závodů OKD je cenou formou spolupráce fakulty s průmyslem. Práce Katedry petrografie uhlí a ložisek nerostných surovin v rámci svého desetiletého vývoje byla na pořadu jednání VR HGF z 26. 1. 1966. Ve zprávě předkládané K. Benešem se prezentovala úzká forma vztahů s podniky, což jednak umožňovalo získání nejnovějších poznatků z praxe a rovněž znamenalo účinnou pomoc při zabezpečování přístrojové techniky. Katedra v roce 1965 organizovala setkání absolventů z roku 1955 a získala tímto žádoucí osobní vazby na průmysl. M. Dopita ocenil výsledky dlouhodobé spolupráce s SOKD.

Rovněž v hodnocení vedoucích kateder děkanem HGF prof. Dr. mont. Ing. K. Nese-tem, DrSc., ze 4. 2. 1970 se zdůrazňuje vysoká úroveň odborné činnosti K. Beneše : „Za vedení prof. Beneše vyrostla katedra na úroveň, která plně odpovídá jejímu významu pro hornickou vědu. Jako vedoucí katedry má plnou autoritu vyplývající z jeho odborného přehledu, skromnosti ve vystupování a zásadovosti...V mezinárodním měřítku spolupracuje jednak na organizování geologických kongresů a je členem zahraničních vědeckých společností.“ Od šedesátých let byl K. Beneš předsedou sekce VTS Československých uhelných petrografů, členem International Commission for Coal petrology a Yorkshire Geological Society. Výsledky svých prací z oboru petrografie a geologie uhelných ložisek publikoval v SSSR a NDR.

Zásluhou K. Beneše se začal na HGF rozvíjet nový vědní obor a to srovnávací geologie planet. Odborné pracoviště jako první v rámci republiky a jedno z prvních v mezinárodním měřítku bylo založeno 2. 12. 1965. V důvodové zprávě ke vzniku oddělení srovnávací geologie planet (dále jen SGP), kterou posuzovala VR VŠB a VR HGF, zdů-

razňoval K. Beneš, že experimentální výzkum vesmíru podstatně ovlivní širokou oblast technických a přírodních věd a geologické vědy nebudou výjimkou.

Lze doložit, že se danou problematikou K. Beneš zabýval od začátku šedesátých let, což bylo naprosto ojedinělé. Rukopis populárně-vědecké publikace „Země a její nejbližší sousedé ve Vesmíru“, který se nachází v jeho pozůstalosti, je doplněn průvodním dopisem z 26. 9. 1961 adresovaným nakladatelství Mladá fronta. K. Beneš uváděl, že publikoval z oblasti astrogeologie ve Sborníku vědeckých prací VŠB, Izvěstíích Akademie nauk SSSR, v časopisech Říše hvězd a Vesmír. Považoval za podstatné, že základní teoretické otázky geologického vývoje Země nelze úspěšně vyřešit bez srovnání a dokonalejšího poznání povrchu a složení jiných nebeských těles planetárního typu. Byl si vědom, že zatímco se až do šedesátých let geologie vyvíjela bez těsnějších vztahů k okolnímu vesmíru, otevřel rozvoj experimentální kosmonautiky možnosti systematického studia dalších složek planetárního systému. Pronikáním astronomie a geologie vznikl nový vědní obor, kterým se zabývala speciální pracoviště v SSSR, USA a Anglii.

Dochovaly se tři „Zprávy o činnosti pracoviště srovnávací geologie planet“ z let 1966-1969, 1970 a 1971. Výzkumný program pracoviště SGP se zaměřoval na strukturní, morfologický a tektonický vývoj povrchu terestrických planet, na analýzu jejich vývojových stádií ke vztahu k fyzikálním a astronomickým parametrům, na komparaci složení, stavby a historického vývoje korových obalů planet a na řešení problematiky planetologické terminologie.

Vypracovaná studie k zásadám planetologické terminologie z let 1966-1969 byla po doplnění odborníky otištěna v roce 1970 v American Astronautical Society a Geological Newsletter. Pracoviště sestavovalo heslový katalog specializované planetologické literatury a soustřeďovalo dostupnou fotografickou a mapovou dokumentaci terestrických planet Měsíce, Marsu, Venuše a Merkuru. V hodnocení činnosti za období let 1966-1969 se předkládala oponovaná závěrečná zpráva „Srovnávací geologie planet“. V oblasti zahraniční spolupráce se rozvíjel zejména společný výzkum s Kabinetem planetologie Leningradské státní univerzity, jmenovitě Dr. G. N. Katterfeldem. K. Beneš v roce 1967 redigoval na VŠB sborník „Problems of the Comparative Geology of the Planets“, v němž byla zveřejněna první společná studie „On the comparative geology of planets and the term Planetology“. K. Beneš byl spoluzakladatelem nové mezinárodní organizace International Association of Planetology (IAP), která vznikla v srpnu 1968 na 23. Mezinárodním geologickém kongresu v Praze. Vždy zdůrazňoval, že emblém IAP dle návrhu G. N. Katterfelda vystihoval rozpětí geologie do heliocentrických rozměrů – zrod planetární geologie. K. Beneš byl zvolen viceprezidentem této organizace a vedoucím sekce planetologické terminologie. VŠB při příležitosti konání 23. Mezinárodního geologického kongresu se souhlasem rektora prof. RNDr. B. Růžičky, CSc., uvolnila společenské sály kolejí J. Opletala na Slezské Ostravě, v nichž se instalovaly vzácné geologické sbírky. Poprvé byla v ostravském období vývoje VŠB vystavena sbírka F. Pošepného. Jednání kongresu přerušily srpnové události roku 1968 a novou expozici navštívily jen dvě předkongresové exkurze.

Pedagogické a vědecké působení K. Beneše v období normalizace se zásadně omezilo v důsledku politických prověrek, kdy byl při výměně členských legitimací z KSČ vyloučen. Záznamy z prověrek se nedochovaly, je znám pouze závěrečný verdikt. K 1. 11. 1970 byl odvolán z funkce vedoucího katedry. Do dubna 1974 přednášel, školil aspiranty v oboru ložiskové geologie, byl členem státní zkušební komise, pracoval jako odpovědný řešitel dvou dílčích státních úkolů z oboru uhelné geologie a jako člen poradního orgánu podnikového ředitele OKR. Třebaže se v komplexním hodnocení z 21. 1. 1974 se výslovně uvádělo, že všechny úkoly plní úspěšně, došlo 22. 3. 1974 k dalšímu pohovoru. K. Be-

nešovi bylo sděleno, že v rámci politické očisty VŠB nemůže dále působit v pedagogickém procesu. Byl přeřazen na místo vědecko-výzkumného pracovníka na Katedře geologie a průzkumu ložisek. Poslední záznam o provedené kontrole plnění závěrů komplexního hodnocení je z 20.11. 1978. Jako změna se uvádělo, že v roce 1979 bude K. Beneš uvolněn z funkce odpovědného řešitele státního výzkumného úkolu. Tímto se de facto připravoval jeho odchod z VŠB v roce 1980.

Výsledky pracoviště SGP začátkem sedmdesátých let je nutné hodnotit v souvislostech závažných omezení, jež se týkala K. Beneše. Zprávy o jeho činnosti dokládají systematicky propracovanou koncepci výzkumu. Např. se jednalo o rozpracování přehledu názorů na vznik a vývoj zemského korového obalu, přičemž prezidium IAP prostředně zařadilo danou problematiku na pořad svého zasedání v Sofii v roce 1970 pod názvem „Vývoj korových obalů terestrických planet s ohledem na vznik a vývoj ložiskotvorných procesů“. Rovněž odborná činnost v oblasti vytváření planetologické terminologie přinášela výsledky. Bylo jistě významnou formou uznání kvalitní práce, že Mezinárodní mineralogická asociace (International Mineralogical Association) schválila v roce 1970 názvy dvou nových minerálů měsíčních hornin armalkolitu (armalcolite) a pyrox-ferritu (pyroxferroite).

Je smutným paradoxem, že právě od začátku sedmdesátých let, kdy se problematika planetární geologie stala součástí konferencí pořádaných Mezinárodní unií geologických věd (IUGS), začal platit direktivní zásah předsednictva vlády ČSSR ze 16. 7. 1970, jímž bylo zastaveno vydávání devizových příslibů včetně služebních cest do zahraničí. V roce 1971 se mohli členové oddělení SGP aktivně zúčastnit Mezinárodního symposia o Měsíci a Mezinárodního geofyzikálního a geodetického kongresu, jež se konaly v Moskvě. Účast na Mezinárodním symposiu o Měsíci v Newcastlu se v roce 1971 nepodařilo zajistit.

K. Beneš se v daném období zabýval problematikou geologie Marsu, Venuše a Merkuru a měsíčních mořských hřbetů jako vulkanotektonického fenoménu planetárního řádu. V rámci programu Interkosmos probíhal výzkum měsíčních vzorků, které odebraly sovětské automatické stanice Luna 16 a Luna 20 v letech 1970 a 1972. K. Beneš byl pověřen v roce 1972 vypracováním anglického textu IAP Newsletter pro Mezinárodní geologický kongres v Kanadě. Je nutné s uznáním zdůraznit, že pokračovala spolupráce s G. N. Katterfeldem při přípravě publikace „Planetologické srovnání Země a Venuše“. Řešili mimo jiné i terminologické problémy a společně vypracovali stanovisko k terminologii měsíčních pánví kruhového typu v rámci tektonické mapy měsíce. Společná studie K. Beneše a G. N. Katterfelda publikovaná v Izvěstích Akademie nauk SSSR byla v tomtéž roce přeložena do angličtiny a zveřejněna v International Geology Review. Je nejen odrazem charakteristiky období sedmdesátých let, ale jistě i dobrým úmyslem, když se v komplexních hodnoceních z let 1972 a 1974 zdůrazňovalo, že osobní kontakty se sovětskými vědeckými pracovníky K. Beneš v letech 1968-1969 nepřerušil a nadále v nich pokračuje. Zprávy o činnosti pracoviště SGP planet již nebyly vydávány a koncem roku 1972 jeho činnost skončila.

Nepostrádá zajímavosti, že K. Beneš byl činný rovněž ve výstavní činnosti z oblasti kosmonautiky a to nejen v rámci VŠB v roce 1970 a 1971, ale rovněž v širším měřítku. Dochovala se korespondence s ředitelem Moravského muzea v Brně doc. RNDr. R. Musilem, DrSc., s které je zřejmé, že K. Beneš participoval na výstavě Země-vesmír v roce 1973.

Z dochované korespondence, separátů zahraničních výzkumných zpráv, novinových výstřížků a rukopisů vlastních publikací a článků je zřejmé, že odborný zájem K. Beneše v oblasti geologie planet pokračoval i po jeho nuceném odchodu z VŠB v roce 1980. Publikoval zejména v odborných časopisech Říše hvězd a Vesmír. Součástí pozůstalosti

jsou fotografie, novinové výstřižky, překlady odborných článků a rukopisy. Na všem je především patrné, jak minimální prostředky měl K. Beneš k dispozici, ale přesto udržoval odborné kontakty se zahraničím.

Zasvěceným přehledem výsledků srovnávací geologie planet poprvé v češtině je rukopis Benešovy práce „Geologie v kosmickém prostoru“, který dokončil na přelomu let 1989/1990. Při seznámení se s rukopisem lze docenit kromě odborného hlediska i výběr citátů, jimiž uváděl jednotlivé kapitoly, filozofický rozměr jeho úvah a brilantní styl autora. Ve Slově na úvod formuluje své úvahy skutečně neobvykle: „Studium mimozemských planet, geologům ještě donedávna nepřístupných, znamená vstup do nových oáz poznání, nabízí pohled do hlubších vrstev sluneční soustavy a v neposlední řadě obohacuje i teorii Země, jejíž první stránky psali Georges de Buffon, Michail Lomonosov, James Hutton, Charles Lyell a mnozí další. Naše slavné předchůdce, udivené rozmanitostí povrchové slupky zemského tělesa, sotva napadlo, že jejich vědecké úsilí věnované jejímu poznání bude mít zanedlouho tak velkolepé pokračování. Dnes, v prudkém posunu času již defilují před zraky prospektorů další světy, odhalující nedozírné lány panenských oblastí a dosud nikým nespátřené pevniny. V nové vlně výzkumu již skoro všechna dobytá území ztratila svou anonymitu a vstoupila do historie. ...Na otáčivých jevištích cizích planet, v krutém hájemství mrazu nebo nesnesitelné výhně, se skrývá nezměrné bohatství v netknutých zásobách nerostných surovin, připravovaných po dlouhé věky marnotratnými silami vesmíru. ...Průzkum cizích světů, třebaže viděných z velké výšky a zobrazených jen v mapách či hypotetických řezech kůrou, je také niterný zážitek. Spočívá v netušené rozmanitosti scénérií vsazených do děsivé prázdnoty, v níž chybí pochyb a jakákoliv stopa po životě. V takové chvíli se člověk vrací zpět na rodnou planetu a pojednou vidí její jemnou tkáň, (jakoby) novými očima.“

K. Beneš působil na VŠB třicet dva let. Výsledky jeho vědecké a pedagogické činnosti jsou mimo vši pochybnost. Velmi mnoho však záleží na samotné době a událostech ovlivňujících prožitá léta.

K. Beneš již při nástupu na VŠB v roce 1948 musel vnímat počátky politických represí. Prof. Dr. mont. Ing. B. Stočes, který ho na VŠB přijal, patřil mezi pedagogy, kteří museli vysokou školu po únoru 1948 opustit. Politické represe na VŠB vrcholily v období na počátku padesátých let, jako jejich nejhorší formu lze uvést odsouzení prof. Dr. mont. Ing. A. E. Dobnera ve vykonstruovaném politickém procesu, který ve vězení v roce 1953 zemřel.

K. Beneš si nesporně uvědomoval danou politickou atmosféru, ale chtěl také oprávněně využít své schopnosti v podmínkách vysoké školy, na níž se stal respektovaným odborníkem. Šedesátá léta přidala k Benešovu působení další podstatný rozměr – uvolněná společenská atmosféra mu dovolila rozvinout široké mezinárodní kontakty zejména v oboru planetologie. V období normalizace se situace K. Beneše stala neúnosnou. Jeho talent a pracovitost byly odsunuty do pozadí a rozhodovaly faktory politické. Jako vyloučený člen KSČ byl doslova odstaven z katedry, kterou vybudoval a z výzkumu a výuky vědních oborů, jež na fakultě založil. Nebyl na VŠB sám, který se musel s tímto bezprávím vyrovnat. Je nezodpovězenou otázkou, proč neodešel do praxe, zda ještě věřil, že se jeho situace může vůbec změnit a jestli předpokládal, že alespoň někteří z těch, kteří s ním dlouhodobě úspěšně spolupracovali a nyní získali rozsáhlý prostor k seberealizaci, mu mohou a chtějí pomoci.

V roce 1990 nežádal o rehabilitaci a na omluvný dopis rektora VŠB prof. Ing. T. Čermáka, CSc., nereagoval. Medaili G. Agricoly za celoživotní pedagogickou a vědeckou

práci v oboru petrografie uhlí a planetologie, která mu byla VŠB udělena v roce 1993, nepřijal. K. Beneš nepatřil k těm lidem, kteří mají krátkou paměť a bezmeznou ochotu ke smířlivosti. Z pohledu svých sedmdesáti let si procítil dosah zklamání nad ztraceným časem a promarněnými možnostmi svého odborného růstu ve vědních oborech, které na VŠB založil a úspěšně rozvíjel.

Jméno Konráda Beneše je trvale spojeno s planetami, které byly jeho celoživotním zájmem. Planetka č. 9028, objevená světoznámým astronomem doc. RNDr. Antonínem Mrkosem, CSc., 26.1.1989 na Kletci, je pojmenována po Konrádu Benešovi.

Ráda bych vyslovila upřímné poděkování paní Kristině Beneš-Crowell, dceři prof. RNDr. Konráda Beneše za předání pozůstalosti otce do Geologického pavilonu prof. F. Pošepného a panu Ing. Miloši Durajovi, Ph.D., vedoucímu Geologického pavilonu prof. F. Pošepného za vstřícný přístup a spolupráci s archivem.

Literatura

Havelka J.: K nedožitým osmdesátinám Prof. RNDr. Konráda Beneše. In: Uhlí – Rudy – Geologický průzkum, 2000, č. 10, s. 27.

Havelka, J.: K nedožitým osmdesátinám prof. RNDr. Konráda Beneše. In: Sborník vědeckých prací Vysoké školy báňské - Technické univerzity Ostrava. Řada hornicko-geologická, r. 46, č. 3, s. 143.

Archivní prameny

Archiv VŠB-TUO, pozůstalost prof. RNDr. Konráda Beneše.

Archiv VŠB-TUO, fond rektorát

Archiv VŠB-TUO, fond Hornicko-geologická fakulta (řazení HF, GF a HGF)

Vzpomínky prof. Ing. Miloslava Dopity, DrSc., natočené Archivem VŠB-TUO ve spolupráci s Audiovizuálními službami VŠB-TUO 3.2.2011. První písemné vyjádření M. Dopity ke K. Benešovi je ze 6.8.1955. V jeho závěru se výslovně uvádí: „Je výtečným vedoucím asistentů katedry a rádcem mladých vědeckých pracovníků. Jeho odbornému vedení a nezištnému předávání zkušeností vděčím za své znalosti z oboru uhelných ložisek i celý svůj vědecký růst.“ Respekt a uznání ke svému učiteli vyjádřil M. Dopita i po 56 letech.

Popisky k fotografiím

Foto01 – K. Beneš (uprostřed) při příležitosti otevření geologických sbírek VŠB (srpen 1968)

Foto02 – Dokument ke vzniku International Association of Planetology (1968), K. Beneš uveden jako viceprezident

NOTICE

The Council of the International Union of Geological Sciences voted unanimously on August 23 and November 8 of 1968 to adopt the International Association of Planetology (IAP) and ratified the IAP Council:

Chairmen of:

- Honorary President: Dr. G. N. Katterfeld, USSR,
Committee of General Planetology
- President: Dr. Jack Green, USA,
Committee of Selenology
- General Secretary: Dr. N. Štovíčková, Czechoslovakia,
Committee of Planetary Geology
- Treasurer: Dr. G. H. F. McCall, Australia,
Committee on Extraplanetary Effects on
Planetary Phenomena
- Vice Presidents:
- Prof. Sh. Miyamoto, Japan,
Committee on Areology
- Dr. H. Tazieff, France,
Committee on Planetary Volcanism
- Prof. K. von Bülow, German Democratic
Republic,
Committee on Planetary Mineralogy and
Petrology
- Prof. K. Rankama, Finland,
Committee on Planetary Chemistry
- Dr. P. Hédervári, Hungary,
Subcommittee on Planetary Physics
- Prof. K. Beneš, Czechoslovakia,
Subcommittee on Planetological Terminology